

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XL.

Ljubljana, 1926.

Št. 5. — 8.

Glavne poteze našega tiskovnega prava.

Prof. dr. Metod Dolenc.

I.¹⁾ **M a l o z g o d o v i n e.** Za časa ustanovitve kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev dne 1. decembra 1918 je bilo še-
stero pravnih okolišev z različno tiskovno zakonodajo:

a) **S r b i j a** je imela tiskovni zakon z dne 12. januarja 1904, Srp. N. z dne 13. januarja 1904; bil je z zakonom z dne 9. decembra 1904, Srp. N. z dne 10. decembra 1909, nekoliko izpremenjen in dopolnjen; b) v **H r v a t s k i** in **S l a v o n i j i** je veljal isti čas hrv.-slav. tiskovni zakon z dne 17. maja 1875,

¹⁾ **Mešto predgovora:** Ta članek je v prvi vrsti informativnega značaja. Napisal sem ga najprej v nemškem jeziku na željo redakcije »Zeitschrift für osteuropäisches Recht (Breslau)«. Ker pa sem moral tam marsikatero aktualno kritično opazko iz umevnih razlogov izpustiti, sem se odločil priobčiti članek v nekoliko razširjeni obliki v »Slov. Pravniku«. Na splošni poziv v »Slov. Pravniku« 1925, str. 267, da naj bi praktiki že opažene hibe tiskovnega zakona na kratko prijavili uredništvu, da se bo v doglednem času sestavila spomenica, ki bo zahtevala reformo, se ni nihče oglasil. Morda otvori ta članek diskusijo tudi v tem pogledu. Obenem bodi opozorjeno na nedostatke naših tiskanih izdaj tiskovnega zakona. Izdaja Gece Kona, Beograd (Niketičeva zbirka, zv. 68) ima n. pr. v čl. 95. besedilo, ki se ne vjema z oficijalno publikacijo, ker vriva besede »i procesualni zakoni«, ki jih v »Služb. Novinah« ni. Slovenski prevod pa ima hibe v prevodu in tiskovne napake, ki naravnost motijo smisel; n. pr. v čl. 8. »v zgoraj« namesto »v naprej«, v čl. 43. »občega dela« namesto »občega ali«, v čl. 72. manjkajo besede za resnično »ter nepristransko«, v čl. 49. »nodjenje« ni »porod«, ampak »spočetje« (konceptija). Tudi terminologija je pogrešena. Zločin (slovenski pomen »Vebrechen im weiteren Sinne«, ne pa hudodelstvo (Vebrechen im engeren Sinne) ter značj višji pojem, ki obsega tako hudodelstva kakor pregreške in prestopke skupno! Srbski »napis« ni »besedilo«, ampak sestavek (Aufsatz); srbski »povrat« slovenimo s »povratek«. O neprilичnosti izrazov »kleveta« in »uvreda« za slovensko besedilo iše poznej.

zbir. zak. št. 32, ki je bil nekoliko izpremenjen z zakonom z dne 14. maja 1907, zbir. zak. št. 41; poleg teh zakonov so prihajali za tiskovno pravo v poštev tudi še obč. k. z., obrt. r. in k. pr. r.; *c*) v pokrajinah Slovenija in Dalmacija, ki ste pred prevratom spadali pod Avstrijo, so bili vir tiskovnega prava avstrijski tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862, št. 6 drž. zakona od leta 1863., z vsemi poslej izdanimi izpreminjevalnimi zakončiči (zlasti zakon z dne 9. julija 1894, št. 161 drž. zakona, o odpravi kavcije za časnike), dalje pa tudi zadevne določbe občega k. z., obrt. r. in k. pr. r.; *č*) za Bosno in Hercegovino je veljal tiskovni zakon z dne 13. januarja 1907, zbir. zak. VII.; *d*) za Vojvodino, ki je pripadala pred prevratom Ogrski, je ostal v veljavi ogrski tiskovni zakon, zakon člen V. de 1878 z dotičnimi določbami občega k. r.; *e*) Črna gora je obdržala svoj tiskovni zakon z dne 1. decembra 1905, zbir. zak. št. 506.

Vse te pravne vire je moči v pogledu osnovnih določb o odgovornosti za tiskovne zločine deliti na dvojje glavnih skupin: v prvo bi prišla srbijanski in črnogorski tiskovni zakon, napravljena po vzorcu francosko - belgijske sukcesivne odgovornosti oseb, ki so udeležene na izdaji in pri razširjanju tiskovin; v drugo pa vsi ostali tiskovni zakoni, ki so sledili prusko - avstrijskemu sistemu, po katerem se ravna odgovornost po občem k. z., a je ustanovljen poseben zločin malomarnega zanemarjanja dolžnosti, ki jih ima odgovorni urednik.

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev je dobila svojo ustavo dne 28. junija 1921, Sl. N. št. 142 A. V tej je o tisku govor na dveh mestih. Najprej v čl. 13, 2. odstavek »Državljske osnovne pravice in dolžnosti«. Tu so predpisane nastopne posebno važne določbe: *a*) Ustanavlja se svoboda tiska. *b*) Preventivne mere se ne smejo ustanoviti glede izdaje, prodaje in razširjenja tiskovin in novin. *c*) Cenzura se sme izvrševati le za časa mobilizacije ali vojne in le za predmete, ki so v zakonu v naprej določeni. *č*) Razširjanje in prodajanje novin in tiskovin sta zabranjena za primer, da vsebujeta žalitev vladarja in članov vladarskega doma, inozemskih državnih poglavarjev, narodne skupščine in pa za primer, da pozivata nepo-

sredno k nasilni izpremembi ustave ali deželnih zakonov ali pa da vsebujeta hudo žalitev javne nравnosti. V teh primerih mora oblastvo v 24 urah predložiti spise sodišču, ki mora takisto v 24 urah zabrano potrditi ali razveljaviti. *d)* Za tiskovne zločine naj odgovarjajo: pisec, urednik, tiskar, izdajatelj in razširjevalec. V kateri vrsti zadene tega ali onega odgovornost, v katerih primerih in na kakšen način, to naj določi poseben zakon. *e)* O vseh tiskovnih zločinih naj sodijo redna sodišča.

Drugo mesto je v oddelku XIII.: »Prehodne določbe«, čl. 138. ustave. Tu je rečeno, da se sme izdati zabrana izdaje, oziroma razširjanja tiskovin in novin pod tistimi pogoji, ki so bili spredaj pod *č)* navedeni, ako tiskovina ali novina hujska k mržnji zoper državo kot celoto ali pa k verskemu ali plemenskemu razdoru ali ako, čeprav samo posredno, poziva državljanе k nasilni izmenjavi ustave ali deželnih zakonov, to pa vendar le, če je iz članka jasno razvidno, da je tako pozivanje nameravano. Razveljavljenje teh prehodnih določb je moči povzročiti z navadnim zakonom, t. j. ni treba upoštevati predpisov, ki so ustanovljeni za izpremembo ustave.

Tiskovne razmere so bile o času ustave zelo slabe. Žalitive s tiskom so bile na dnevnem redu, a do kaznovanja krivcev je prišlo po tedajšnjih zakonih, preostalih izza časov pred prevratom, zelo redko in še to le po dolgem času. Tudi niso kazni ustrezale značaju krivde. Morala v časnikih je padla tako nizko, da so vsi resni krogi želeli skorajšnjega izboljšanja tiskovnega prava.

Zakonodaja je najprej podesetorila denarne kazni v posameznih pokrajinskih tiskovnih zakonih, da paralizira valutarno devalvacijo. Dalje je ministrstvo za pravosodje izdalo v letu 1923. naredbo vsem svojim podložnim obtoževalnim oblastvom, s katero jim je zabičilo, da naj izvršujejo kar najstrožje vse predpise glede tiska.

Početki za to, da se napravi nov tiskovni zakon v smislu načel ustave, segajo že nazaj v prvo leto po sklepu ustave. Toda vlada je prvi osnutek tiskovnega zakona, ki ga je bila sestavila komisija parlamentarcev, kritiki v javnosti prikrivala. Samo po ovinkih je bilo moči zaznati vsebino osnutka, ali bila ni simpatično sprejeta. Novinarska udruženja so stavila izpre-

minjevalne predloge v svojem strokovnem glasilu »Novinar« (Zagreb). Na občni skupščini njihove državne organizacije v septembru 1924 (na ladji, ploveči po Kvarnerskem zalivu) se je zahtevala temeljita preureditev osnutka v liberalnejšem duhu, ki naj bi se izvršila skupno od novinarjev in akademskih učiteljev kazenskega prava. Zlasti so bile grajane kazni, predlagane v osnutku za tiskovne zločine, češ da so dokaj prestroge. Na veliko razočaranje v javnosti pa je minister za izenačenje zakonov dr. S r s k i ć že koncem leta 1924. položil narodni skupščini na mizo osnutek, ki je bil v bistvu enak do tedaj znanemu osnutku, a je kazenske postavke le še poostril. Na parlamentarna posvetovanja je bilo novinarstvo ves čas in v vseh mestnih centrih zelo pozorno. Sklepali so resolucije, proteste in ugovore zoper nameravano reformo kazenskega zakona. Ali vlada in njena tedajšnja večina v narodni skupščini sta ostali trdni: Z nekimi, ne posebno tehtnimi izpremembami je bil tiskovni zakon v narodni skupščini izglasovan in je dobil kraljevo sankcijo na Bledu dne 6. avgusta 1925. Na ustavni način je bil razglašen dne 8. avgusta 1925, Sl. N. št. 179, priloga XXXIX. ter je dobil še ta dan brez legis vacatio obvezno moč. Poročilo o nagibih k temu zakonu ni bilo nikjer izdano.

II. Splošne pripombe. Novi tiskovni zakon se drži obče ideologije bivšega srbskega tiskovnega zakona. Ustvarja posebne predpise za tiskovno - pravno odgovornost, posebne dejanske stane za tiskovne delikte in posebno postopanje za preganjanje tiskovnih deliktov. Sicer se ozira na predpise šestih občin kazenskih zakonikov, vendar je namenjen, da velja kot t e r i t o r i j a l n o e n o t e n z a k o n za vse državno ozemlje. V čl. 95. je rečeno, da so z novim zakonom razveljavljeni vsi posebni materialni zakoni in predpisi glede tiska, ki so v poedinih pokrajinah dotlej veljali, takisto, da so tudi določbe občega kazenskopravnega reda različnih dežel ob moč, kolikor niso v skladu s predpisi tiskovnega zakonika. Koliko je moči to temeljno načelo v praksi resnično izvesti, bomo videli pozneje.

Časovno je uporabljati tiskovni zakon tudi za vse pred 8. avgustom 1925 storjene tiskovne zločine; kajti samo glede pravil za postopek so ostali predpisi v veljavi, ki so po-

dani v prej veljavnih zakonih (čl. 95, odst. 3). Potemtakem je soditi zločine, storjene pred 8. avgustom 1925, po materialnih kazensko-pravnih predpisih tiskovnega zakona, dasi so bili prej veljavni zadevni predpisi milejši.²⁾ Pač — teoretično neopravičljiva novota, ki nasprotuje tudi predpisu čl. 8. ustave.

Ker ni nobenih izjemnih določb, moramo smatrati, da je treba soditi tudi v o j a š k e o s e b e brez izjeme za tiskovne delikte po tiskovnem zakonu. Gledu jurističnih oseb ali združb več oseb vskoči, če gre za njih izdajateljsko odgovornost, kot odgovorna oseba njihov predstavnik. Ta mora biti zato fizična oseba z določenimi lastnostimi glede državlanske pripadnosti, starostne dobe, opravilne sposobnosti in bivališča. Ni pa nobene določbe za rešitev vprašanja, ali zadene kazensko-pravna odgovornost tista oblastva, ki bi storila kaznivo dejanje v tiskovini, ako je spadalo v njegovo uradno področje.

Izjave, ki izvirajo iz javnih razprav narodne skupščine in se objavljajo v tisku na »nepristranski način«, uživajo objektivno imuniteto. Izvzete so le tiste izjave, ki vsebujejo kaznivo dejanje zoper kralja, člane kraljevskega doma³⁾ ali pa pozivajo k nasilni izpremembi ustave.

Za dobo vojne ali mobilizacije so predvideni posebni predpisi glede cenzure.

Inozemske tiskovine, ne izvzemši novin, imajo prost vhod v kraljevino. Ako pa vsebujejo kaznivo dejanje, ki bi utegnilo povzročiti zabrano tuzemske novine, ali ako so naperjene zoper interese države, sme jim ministrstvo za notranje zadeve vhod zabraniti. Zabrano in razveljavljenje zabrane je treba razglasiti v Službenih Novinah.

III. Osnovni pojmi. Pojem tiskovine v tiskovnem zakonu ni definiran. Ustava govori o novinah, spisih in napisih (člankih), pa teh pojmov ne opisuje. Čl. 1 tisk. zak.

²⁾ V tiskovnem zakonu ni predvideno, da bi prišli do uporabe zadevni predpisi občin kazenskih zakonikov. Razume se, da v praksi določba glede časovne veljave tiskovnega zakona ne bo mnogo veljala.

³⁾ Definicija kraljevskega doma po čl. 20. tisk. zak. ni povsem identična z definicijo v čl. 57. ustave. V dvomljivih primerih odloča — ustava. (Po zakonu o štampi z dne 12. januarja 1904 so morale biti kraljeve sestre »neudate«.)

razlikuje novine, druge tiskovine, slike, risbe in druge predmete, ki so mehanično ali kemično napravljeni za razmnoževanje in namenjeni za javnost. Glede novin in perijodičnih spisov pravi čl. 8, da izhajajo v mesečnih ali še krajših, čeprav neenakih časovnih razdobjih, ki so že v n a p r e j kot taka označena. Torej se morajo mesečniki smatrati v smislu tiskovnega zakona za perijodične spise, dvomesečne revije, četrletno izdani zvezki itd. pa za »drugačne tiskovine«.

Kakšna razmnoževalna sredstva ima tiskovni zakon v mislih, je že zgoraj navedeno. Potemtakem je šteti fotografije, hektografične odtiske, celo preboje, izvršene s pisalnim strojem, za tiskovine, vendar morajo vsebovati izraz misli, ki je namenjen javnosti (čl. 1.). Ni pa nikjer zahtevano, da morajo biti tiskovine proizvod duhá ali upodablajoče umetnosti v ožjem smislu besede. Ustanovljena pa je izjema od predpisa, da mora biti na vsaki novini ali drugi tiskovini (čl. 1) označen kraj tiska ali izdelave (čl. 6), tako, da to ne velja za kandidatne liste, volilne imenike, trgovske reklamne spise, oznanila smrti, vabila i. sl. Z izrednimi izdajami novin je ravnati kakor s sestavinami rednih izdaj (čl. 15).

Od oseb, ki so že v ustavi imenovane kot odgovorne za tiskovne zločine, daje tiskovni zakon te-le pojmovne opredelbe:

Urednik je tista oseba uredništva, ki vodi dejansko redakcionalni del novine ali perijodičnega spisa, ima intelektualni vpliv na značaj označene tiskovine ter je osobito upravičen, odločevati o sprejemu ali odklonitvi člankov. Člani narodne skupščine pa so izključeni iz kroga oseb, ki smejo biti odgovorni uredniki (čl. 9, 10). Izdajatelj je oseba, ki je kot taka na tiskovini označena. (Definicija je torej le formalna, materijalne ni). Ako se glasi označba le na juristično osebo, politično stranko ali združbo več oseb, mora biti postavljena fizična oseba kot njen predstavnik (čl. 13). Razširjevalec je oseba, ki tiskovine na javnih mestih naleplja, pušča ali razdaja osebam, ki niso udeležene pri napravljanju tiskovine. Kdor hoče razširjevanje obrtoma opravljati, mora se poprej prijaviti političnemu oblastvu (čl. 14).

Pojem založnika, t. j. osebe, ki oskrbi enkratno izdajo tiskanega dela na svoj ali tuj račun, zastonj ali za plačilo, je prešel docela v pojem izdajatelja.

Napačne napovedbe glede pisca, tiskarja, urednika (n. pr. če gre za »podrinjenca«, Strohmann) in razširjevalca se kaznujejo kot pregrešek z denarno kaznijo do 3000 Din ali z zaporom do 3 mesecev.

Ker dosihmal v državi ni zakona, ki bi urejeval posebej službena razmerja med novinarji in njihovimi delodajalci, je dal tiskovni zakon v svojih zaključnih odredbah pooblastilo ministru za izenačenje zakonov, da sme v sporazumu z ministrom za socialno politiko izdati zadevno naredbo, ki bo imela moč zakona.

IV. Tiskovno obrtno pravo. Za tiskanje novin in tiskovin ni treba niti dovoljenja oblasti, bilo kateregakoli, niti položitve kavicije (varščine). Preventivne odredbe kot sredstvo zaprečevanja, da novina ali tiskovina izide, izhaja, se prodaja ali razširja, se v mirni dobi ne smejo ukreniti. Represivne odredbe pa je videti pač v prepovedi nadaljnega izhajanja novine, ako odgovorni urednik noče natisniti sodbe, izdane v tiskovni pravdi radi kaznivega dejanja zoper čast, ali pa, ako noče priobčiti popravka, ki ga je ukazalo sodišče, tako, kakor se je glasil ukaz.

Tiskarne in knjigarne spadajo glede na to, kako smejo pričeti obratovati, pod določbe trgovinskih in obrtnih zakonov, veljavnih v posameznih pokrajinah, toda po predpisu tiskovnega zakona s to izpremembo, da je treba tako podjetje pred pričetkom obratovanja v vsej državi pri pristojnem (registrskem) oblastvu protokolirati. *Lege non distinguente* velja prav to tudi za »leteče knjižnice« (*fliegender Buchhandel*). Pri tem pravnem položaju utegnemo priti glede tiskovnoobrotnih pravnih vprašanj v praksi navzlic lepim določbam ustave o zabrani preventivnih odredb vendar le do sličnih razmer, kot so veljale pred tiskovnim zakonom. Za otvoritve tiskarne je treba v nekaterih pokrajinah obrtno-pravne koncesije, a to je moči tudi preklicati, z izvršbo dejati pod upravo itd. Celotisti, ki bi hotel uporabljati t. zv. à la minute tiskarski stroj (Tret-

presse), bo moral po sedajšnjih predpisih dobiti poprej oblastveno koncesijo.

Dolžnosti za plačevanje posebnega novinarskega kolka tiskovni zakon ni ustanovil.

Oddajanje dolžnih izvodov zadene tiskarja. Ta mora še pred pričetkom razširjevanja vsake novine ali perijodičnega spisa vročiti po pet izvodov državnemu pravdniku, kjer tega ni, državnemu političnemu oblastvu zadevnega kraja, kjer se delo tiska. Od prepovedanih izvodov gre po eden v državno knjižnico v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani in v oblastno državno knjižnico. Z določbo, da se z razširjenjem ne sme pričeti, preden niso dolžni izvodi vročeni navedenemu pristojnemu oblastvu, je ustvarjen predpis, ki je strožji od onega, kot je veljal pred novim tiskovnim zakonom v Srbiji, pa tudi v deželah, ki so prevzele bivši avstrijski tiskovni zakon. Po slednjih predpisih je bilo treba vročiti dolžne izvode pristojnemu oblastvu istočasno s pričetkom razširjanja, to celo v Bosni-Hercegovini, kjer so bile novine po tamkajšnjem tiskovnem zakoniku še primorane polagati varščino.

Pripomniti je treba, da novi tiskovni zakon nima nobene določbe glede oddajanja 'drugačnih tiskovin', ki niso niti novine, niti perijodični spisi (n. pr. knjige, brošure). Prejšnji tiskovni zakon za Srbijo se je v tem pogledu pozival na zakon o narodni biblioteki v Beogradu. Predpisi tega zakona pa niso bili nikdar razširjeni na vso državo. Določbe o oddajanju dolžnih izvodov pa so imeli prečanski tiskovni zakoni sami. Celokupna narodna vlada za Slovenijo je torej le v izvrševanju tiskovnega zakona izpremenila število dolžnih izvodov z naredbo (dvakrat). Teh izvršilnih naredb, povsem pravilno, po ustavi (čl. 130) ni bilo treba dejati v seznam naredb, ki so bile izdane izza 1. decembra 1918 do 28. junija 1921; saj so imele itak zakonito moč tiskovnega zakona. Novi tiskovni zakon pa je v čl. 95 vse dotedajšnje materialne zakone in predpise glede tiska razveljavil in s tem seveda tudi predpise o oddajanju dolžnih izvodov. Jasno pa je, da zakonodajavec ni imel namena, da ukine oddajanje dolžnih izvodov glede knjig, brošur i. sl. Zato pač oddajajo tiskarne navzlic stvarno očitvidno pomanjkljivemu besedilu novega tiskovnega zakona slej

ko prej pristojnim oblastvom dolžne izvode tudi od knjig, brošur itd.

Novi tiskovni zakon nima določbe v tem pogledu, da bi bile novine primorane natisniti ukaze oblasti, pa bilo brezplačno, bilo proti plačilu.

V. Tiskovna policija. Na vsaki tiskovini, namenjeni javnosti, morajo biti označeni kraj tiska ali naprave, ime tiskarne ali tiskarja (vrezovalca, slikarja) in pa njihovo bivališče. V novinah in perijodičnih spisih je treba razen tega navesti na čelu ali ob koncu imeni izdajatelja in odgovornega urednika, njih poklic in bivališče.

Pričetek izdajanja novine (perijodičnega spisa) ali poznej izvršene izpremembe glede načina izdajanja mora izdajatelj prijaviti državnemu pravdništvu oziroma političnem oblastvu zadevnega kraja izdaje (čl. 5).

Dolžnost za objave popravkov je predvidena in zadene urednika novine ali perijodičnega spisa. Od oblastev doposlani popravki v tisku priobčenih dejstev morajo biti vsekdar v tisk sprejeti, od zasebnikov izvirajoči popravki pa le tedaj, če je bilo v sestavku, ki naj se popravi, določeno, da se popravi, do pošiljatelj omenjen imenoma v zvezi z njegovim delovanjem ali življenjem (čl. 26). Besedilo popravka sme navajati tudi dejstva, ki naj izpodbijejo v tisku priobčene dejanske trdive. Popravek, ki ustreza zakonitim predpisom, mora biti od urednika v dveh dneh natisnjen, odkar mu je došla zahteva (gl. čl. 27, ki je pa pozabil, da n. pr. mesečnik ali tednik ne more iziti ad hoc v dveh dneh). Izjeme od predpisa za natisk popravkov so ustanovljene za primere: če je došel popravek še le po preteku 6 tednov, odkar je sestavek izšel; če je v popravku podano kaznivo dejanje ali pa če je popravek nevljudno pisan; če ni sestavljen v istem jeziku, v katerem je izšel sestavek, ali pa, če je popravek po obsegu dvakrat tolikšen kot pa sestavek, ki naj se popravi. Kršitev zakonitih predpisov glede dolžnosti za objave popravka se preganja pred kazenskim sodiščem in sicer, če je bil odklonjen popravek, ki ga je poslalo oblastvo, na tožbo državnega pravdnika, odn. javnega oblastva, če pa je bil odklonjen popravek zasebnika, na njega zasebno tožbo.

Tako kaznivo dejanje je v obeh slučajih pregrešek, ki se kaznuje v denarju do 10.000 Din. Poleg tega izreče pri obsodbah sodba, da se mora popravek natisniti v prvi številki, ki izide po pravnomočnosti sodbe (čl. 29).

Glede predpisov o cenzuri naj dodamo k temu, kar je bilo v tem pogledu že iz ustave navedeno, še to-le: Cenzura tuzemskega tiska je v tem, da se prepreči vsak natis nedovoljenih objav. Cenzura inozemskega tiska pa pomeni zabrano prihajanja tiskovine v tuzemstvo. Vsak sestavek ali članek, ki je določen za natis v tuzemstvu, se mora predložiti, še preden gre v tiskarski stroj, vojaškemu in političnemu oblastvu; brez privoljenja teh se sploh ne sme nič tiskati. Od objav, ki niso dovoljene v času vojne ali mobilizacije, našteva tiskovni zakon takšativno pet skupin: poročila o vojaških operacijah, uspehih in nesrečah, o političnem položaju, neprijazne kritike vojaškega vodstva, izprevržena ali vznemirjajoča poročila o vojnih četah lastne države in tujih držav. S tem pa je seveda svoboda tiska za časa vojske ali mobilizacije suspendirana.⁴⁾

Zabranarazširjevanja in prodajanja novin in drugih tiskovin se sme ukreniti razen v primerih, ki so zgoraj pod IV. navedeni, tudi še v primerih čl. 13 in 138, ki so bili tudi že razloženi (gl. zg. I.). Tiskovni zakon je v tem pogledu ustanovil samo še поблиžje določbe o postopku. Zabranio izreče državni pravdnik, kjer pa tega ni, politično oblastvo I. stopnje. Sodišče, kateremu naj se vsaka zabrana predloži, obstoji iz 3 sodnikov. Ako se ne izda sodna rešitev tekom 24 ur, velja o zabrani, da je razveljavljena. Pritožba zoper to sodno rešitev gre na apelacijsko (višje deželno) sodišče; vložiti jo je v 24 urah, odkar je bil sodni sklep priobčen. Apelacijsko sodišče ukrene svojo odločbo v 48 urah. Ako je bila zabrana nadaljnjega razširjevanja potrjena, to dejstvo samo po sebi ne ustvarja prejudica za rešitev vprašanja od strani drugih sodišč o tem, ali je podano kaznivo dejanje. Vsi ti ukrepi sodišča se stvarjajo v tajnih sejah senatov, pri katerih intervenirajo državni pravdniki v vseh pri-

⁴⁾ Po zak. o štampi z dne 12. jan. 1904 se cenzura sploh ni mogla ustanoviti, torej tudi v vojnem času ne.

merih, za katere je to predvideno po predpisih kazensko-pravnih redov, ki so veljali pred novim tiskovnim zakonom. Vsaka taka intervencija nikdar ne sme preprečiti naglosti postopanja, smiselno predpisane od tiskovnega zakona (čl. 95, odst. 2). Zabrana izhajanja in razširjanja, ki se tiče tiskovine, inhibirane od cenzure v vojskinem ali mobilizacijskem času, se sodišču samo prijavi. To pa ne sproži postopka, ki je predpisan glede potrditve zabrane v smislu tiskovnega zakona, ampak tvori podlago, da se uvede takoj kazensko progon radi kaznivega dejanja.⁵⁾

Kršitev predpisov glede zabrane in objavljenja označenih poročil, zlasti takih, ki jih je cenzura inhibirala, se kaznuje kot pregrešek z zaporom do 5 let in z denarno kaznijo do 10.000 Din. Vedoma storjeno razširjanje ali prodaja zaplenjenih tiskovin tuzemstva ali inozemstva po času, ko je bila zabrana objavljena, se kaznuje kot pregrešek, za katerega je zagrožena zgolj kazen na prostosti, i. s. do 6 mesecev zopora.

VI. Tiskovno kazensko pravo. A. *Odgovornost*. Kakor že zgoraj pod II. na kratko omenjeno, naslonil se je zakonodajavec na prejšnji srbijanski tiskovni zakon, ki je sprejel svoj čas po francoskem tiskovnem zakonu z dne 29. julija 1881 ustanovljeno kazensko-pravno odgovornost. Sistem odgovornosti vseh udeležencev po predpisih občega kazenskega zakonika, ki predvideva obenem poseben delikt odgovornega urednika radi zanemarjanja dolžne pažnje, je do malega odstranjen, dasi bi ga bilo kot teoretično pravilnejšega ohraniti. (To sta storila n. pr. novi tiskovni zakon za Avstrijo z dne 7. aprila 1922 in tudi načrt za novi tiskovni zakon Češkoslovaške republike). Vendar je tudi sistem prejšnjega srbijanskega tiskovnega zakona dobil nekaj izprememb.

a) Novi tiskovni zakon statuirá brezpogojno osebno odgovornost po predpisih tiskovnega zakona za pisca, urednika, tiskarja in razširjevalca. Uredniku, ki je tožen radi tiskovnega zločina, se izrečno priznava pravica denunciacije pravega

⁵⁾ Ni dvoma za okoliš, kjer velja bivši avstr. k. pr. r., da državni pravdnik najvzlic temu ni priimoran v vsakem itakem primeru vložiti obtožnico.

storilca (čl. 34). Da s tem stan novinarjev na ugledu ni pridobil, ni, da bi govorili.

b) Za izdajatelja je ustanovljena izjema od stroge osebne odgovornosti. On odgovarja le toliko, kolikor je pri objavi kaznivega članka v resnici vedoma sodeloval ali vsaj zanimal tisto pažnjo, ki ga zadene v tem pogledu, da ne pride nič kaznivega v tiskovino.

c) Odgovornost po predpisih občega kazenskega zakonika je ostala v veljavi za nekatere skupine kaznivih dejanj. Seveda pridejo za vse druge pokrajine razen Srbije načela dvoje zakonikov druga poleg drugih v poštev. Po teh načelih je presojati odgovornost piscev, urednikov, izdajateljev, tiskarjev in razširjevalcev: α) ako naj se preganjajo kot udeležniki (sokrivci) v smislu občih predpisov, ker je kaznivo dejanje nastalo kot posledica izpodbadanja s tiskom; β) ako gre za storilce kaznivih dejanj v primerih komunistične ali anarhistične propagande, veleizdaje, krive obdolžitve ali žaljenja kralja ali članov kraljevskega doma ali inozemskih državnih poglavarjev. Pri teh deliktih je odgovorna vsaka izmed navedenih oseb — ne druga za drugo, — ampak vsaka z a s e po določbah o subjektivni odgovornosti, ne glede na zadevne drugačne predpise tiskovnega zakona.

Po navedenem bi se zdelo, da je s takimi predpisi tiskovnega zakona ustanovljena enotna in enakomerna odgovornost vseh obdolžencev vse države vsaj tam, kjer gre za vprašanje o čisti in izključni odgovornosti po določbah tiskovnega zakonika: Čl. 4. ustave, da so vsi državljani pred zakonom enaki, bi moral veljati seveda tudi za uporabo tiskovnega zakona. In vendar stvar ni taka. Kajti s tem, da je bil edinstveni tiskovni zakon obnarodovan še prej ko edinstveni občji kazenski zakon, prišlo je samo po sebi tako, da je odgovor na različna vprašanja glede krivde različen. Čl. 89 namreč pravi: »O d r e d b e o b č e g a k a z e n s k e g a z a k o n i k a o p o s k u s u i n i z v r š e n e m d e j a n j u, o o l a j š e v a l n i h, o m i l j u j o č i h (i z r e d n a m i l o s t g l e d e k a z n i) i n o b t e ž i l n i h o k o l n o s t i h, o p o v r a t k u i n z a s t a r a n j u v e l j a j o p o v s e m t u d i z a k a z n i v a d e j a n j a, k i s o s t i s k o m s t o r j e n a. P r a v i c a, d a s e t o ž b a v l o ž i, z a s t a r a y e n e m l e t u o d d n e v a

natiska.«⁶⁾ Naštevanje pravnih institutov tega člena seveda ni moglo biti zamišljeno taksativno. Pod izrazom »obči kazenski zakonik« ni razumevati samo srbijanskega kazenskega zakonika. Kajti ta ne pozna instituta »pravice izredne milosti«, dočim ga imajo obči kazenski zakoniki za Hrvatsko, Slovenijo itd. Pridemo torej do zaključka, da ostanejo glede kazenske doraslosti za zločine, ki jih je preganjati po tiskovnem zakonu, načelno različne norme v veljavi, n. pr. v Srbiji relativna kazenska odgovornost od 12. do 16. življenjskega leta, dočim je v Sloveniji od dovršenega 14. leta življenja dalje absolutna kazenska doraslost, itd.

Tudi določbe glede kaznovanja p o s k u s a se razhajajo: V okolišu, kjer velja občni srbijanski kazenski zakonik kot edini tak zakonik, ostane pri tem, da se — (eno samo izjemo bomo konstatirali poznej) — nobeden pregrešek, ki ni dozorel preko poskusa, po tiskovnem zakonu ne bo smel kaznovati; kajti tiskovni zakon tega izrečno ni ustanovil za poedine primere. V območju nekdanjnjega avstrijskega kazenskega zakonika pa se bo baš nasprotno moral vsak pregrešek kaznovati, tudi če je dejanje le pri poskusu ostalo, ker tu ni nobene utesnjevalne določbe glede splošnega kaznovanja poskušeneega kaznivega dejanja.

Kateri predpisi naj bi po zakonodajavčevih mislih veljali pri konkurenci tiskovnih zločinov, je vprašanje, ki je težko rešiti. Predvsem odreja tiskovni zakon, da naj se v njem navedeni tiskovni zločini kaznujejo samostojno pred tiskovnim sodiščem, čeprav konkurirajo z drugimi delikti, a slednji naj se preganjajo ali naj bodo šele preganjani po predpisih občega kazenskega zakonika. Srbijanski kazenski zakonik sloni glede odmere kazni na kumulacijskem, bivši avstrijski, veljaven v Sloveniji, na Hrvaškem itd., pa vobče na absorpcijskem načelu. Po našem mnenju je tiskovni zakon absorpcijsko načelo sploh odstranile v primeru, ko se sodi tiskovni delikt posamič v samostojni pravdi pred tiskovnim sodiščem, navadni delikt, ki konkurira, pa pred rednim sodiščem. Tu je sploh odstranjena

⁶⁾ Pri tej priliki opozarjamo, da rabi izvirnik besede od dana »štampanja«, kar je pač preohlapno povedano.

vsaka konkurenca. Ako pa pride do obsodbe radi več tiskovnih deliktov hkratu, treba bo kazen odmerjati vendar le po ustreznih določbah občnega kazenskega zakonika, ki veljajo baš v tisti pokrajini splošno za kaznovanje deliktov, torej po nekod po kumulacijskem, drugod po absorpcijskem načelu...⁷⁾ Isto velja tudi za delikte, ki so storjeni vsled izpodbadanja v tiskovini.

Tiskovni zakon pozna z a p o r n e i n d e n a r n e k a z n i, ali nikjer ne navaja, katera stopnja z a p o r n e k a z n i je mišljena, dasi poznajo posamezni pokrajinski kazenski zakoniki strog zapor poleg navadnega kot kazensko sredstvo, dočim imata Srbija in Črna gora uveden le splošen zapor. Da pridemo v tem pogledu do zadovoljive rešitve vprašanja, bomo morali predvsem gledati na določbo tiskovnega zakonika glede subjektivnega zastaranja (gl. že navedeno besedilo čl. 89) in iz njega bomo utegnili priti do sklepa, da ustreza zapor tiskovnega zakonika vseskozi strogemu zaporu občega kazenskega zakonika za Hrvatsko, Slovenijo itd.; kajti zastaranje deliktov, na katere je zagrožena kazen zapora prve stopnje (nekvalificiran zapor) nastopi na Hrvaškem, v Sloveniji itd. že po 6 mesecih, v Srbiji pa je najkrajša doba za objektivno zastaranje 3 leta. Ako naj ne postane možnost trajanja dobe za subjektivno zastaranje, kakor jo je ustanovil tiskovni zakon, za čas nadaljnih 6 mesecev iluzorična, onda se mora tudi zaporno kazen tiskovnega zakona smatrati po ideologiji občih kazenskih zakonikov na Hrvaškem, v Sloveniji itd. za »strogi zapor«, ker le pri tem zastara kaznivost dejanja šele v enem letu.

O d g o v o r n o s t p o t i s k o v n e m z a k o n i k u j e d o l o č e n a za osebe, udeležene pri tisku »par cascades« tako-le: Kot glavni krivec odgovarja pisec, ne glede na to, ali se je sam kot taki označil ali ga je urednik »izdal« kot takega. Če se za pisca

⁷⁾ Da bi pri nas za to, ker je čl. 89 sploh opustil omembo predpisov glede konkurence, na drugi strani pa čl. 76 uredil vprašanje konkurence le za primer, če konkurirajo obči deliktji s tiskovnimi, morali smatrati, da se konferenca v tiskovnih pravdah sploh ne sme upoštevati, se nam ne zdi sklepčno. Saj tudi o odgovornosti za krivdo nima tiskovni zakon določil in vendar jih moramo suprirati po normi čl. 95 tisk. zak. iz občih kazenskih zakonov.

ne izve ali če je ušel iz tuzemstva, je za vse zločine, storjene v novinah s tiskom, odgovoren urednik. Ni pa rešeno vprašanje zaporedne vrste odgovornosti, če ostane nekazniv samo iz subjektivnih razlogov, ki imajo za posledico izključitev krivde. Izdajatelj ali naročitelj tiskovine je, kakor je bilo že prej omenjeno, samo na utesnjen način odgovoren, namreč le tedaj, ako je pri objavi inkriminiranega dela sodeloval ali pa opustil dolžno pažnjo, da ne pride kaj kaznivega v tisk.⁸⁾ Tudi se more oprostiti vsake odgovornosti na ta način, da pri prvi zasliski izda pisca, oziroma pri novinah urednika, in to tudi dokaže, za primer, če se mu prereka. Lastnika tiskarne zadene osebna odgovornost, ako prej navedenih oseb ni moči najti. Če vodi tiskarno poslovodja ali zakupnik, odgovarja ta osebno, toda navzlic temu je lastnik tiskarne odgovoren ž njim solidarično za plačilo denarnih kazni, pravnih stroškov in pa odškodninskih zahtevkov, določenih po tiskovnem zakonu. Prodajalec ali razširjevalec tiskovine se pozove na odgovornost, ako ni znano, kdo je tiskar, pisec, urednik izdajatelj tiskovine, ki vsebuje kaznivo dejanje. Prodajanje ali razširjanje tiskovine navzlic storilcu poznani zabrani razširjanja prodaje, se kaznuje kot samostalni pregrešek (gl. zgoraj V.).

B. *Sistematika tiskovnih zločinov.* Osmo poglavje tiskovnega zakona (čl. 43—72) ima naslov »Kazniva dejanja« in se deli na troje oddelkov, namreč na zločine: 1. zoper občne interese, 2. zoper čast in 3. čisto tiskarskega značaja. Ta sistematika pa ni dosledno izvedena. Dobimo določbo glede delikta zavrnitve popravka že v petem poglavju, pa tudi vrsta tistih deliktov, ki jih je moči učiniti s tiskom vobče, v okviru osmega poglavja ni izčrpana. Kajti čl. 42 ustanavlja izrečno, da naj se zločini, ki se store z vsebino tiskovine, pa v tem tiskovnem zakonu niso omenjeni, kaznujejo po določbah onega občega kazenskega zakona, v katerem je zanje podan dejanski stan. Leži pa na dlani, da tudi ti, baš omenjeni zločini morejo kršiti občne državne interese. Na drugi strani pa je sprejet v tiskovni zakon pregrešek in naj

⁸⁾ Za kakšno vrsto malomarnosti gre tukaj, tega tiskovni zakonik ni povedal.

se zato preganja po pravilih postopka v smislu tiskovnega zakona, čeprav je moči zadevni dejanski stan izvršiti tudi brez tiska. Ako namreč kdo s pretilnim ali vsiljivim vedenjem od drugega izprosi ali iznudi denar ali druge koristi, bodisi za-se, bodisi za drugo osebo za to, da bi oni drugi v tisku nekaj zamolčal ali popravil ali objavil za nagrado, ki ne stoji v nobenem pravem razmerju z nasprotno vrednostjo, je kazniv radi pregreška z zaporom do enega leta, ako pa je dejanje le pri poskusu ostalo, z zaporom do šestih mesecev. Očividno ta edini poskus dejanja, ki je po tiskovnem zakoniku proglašen izrečno za kaznivega, po svoji kakovosti niti ne spada med specifično tiskovne delikte, ampak med občne, niti ne zahteva tiste brzine v postopanju, ki je pri pravih vsebinskih tiskovnih deliktih potrebna.

1. Med delikti osmega poglavja, prvi oddelek »zoper obče interese« so med drugimi navedeni: Izpodbadanje k storitvi zločina, ki je po civilnem ali vojaškem kazenskem zakoniku kaznivo: a) s smrtjo, robijo ali zatočenjem preko 5 let, b) z robijo, zatočenjem do 5 let ali z izgubo službe v uradu, zaporom ali denarno kaznijo, ako »vkljub nastali nevarnosti« ne nastopi posledica kazni po teh zakonih. Ta dejanski stan je v več ozirih nejasen. Predvsem sta kazenski sredstvi robija in zatočenje v občih kazenskih zakonih razen srbijanskega in črnogorskega nepoznani. Tu bi bilo pač na mestu, da bi nekakšen uvodni zakon razpršil vsak dvom o tem, katera kazen na prostosti naj ustreza robiji ali zatočenju po drugih pokrajinskih občih kazenskih zakonih; tako, brez takega zakonitega tolmačenja — treba sodnikom le ugibati! Dalje v navedeni določbi tiskovnega zakona ni natančneje povedano, kaj naj pomeni pristavek, ako »vkljub nastali nevarnosti ne nastopi posledica kazni po teh zakonih.« Potrebno tega pristavka bi bila uvidljiva pri poskušenem zapeljevanju k pregreški ali prestopku v tistih pokrajinah, v katerih je za kaznivost takšnega dejanja treba posebne norme. V preostalih pokrajinah pa bo mogel pri hudodelstvih vseskoz samo kakšen subjektivni razlog za izključitev krivde ali kazni preprečiti kaznovanje, a »nastop nastale nevarnosti« ostane neupošteven. To pa vendar velja pri tiskovnih zločinih

natančno tako, kot pri vseh drugih. Kazen je določena z zaporom v primerih ad a) do 5 let, ad b) do 3 let. Vsekakor je slednjenavedena kazen v celoti mnogo hujša kot tista kazen, ki je zagrožena za osnovni delikt.

Izpodbadanje k nasilni izpremambi ustave ali državnih zakonov, ki se vrši v komunistične ali anarhistične propagandne svrhe ali s hvalisanjem uporabe nasilja, se kaznuje z zaporom do 5 let in z denarno kaznijo do 50.000 Din. Tu treba ugotoviti, da se kaznujejo taki delikti, ako niso s tiskom storjeni, po zakonu z dne 2. avgusta 1921, Služb. Nov. št. 170 A, veliko strožje, namreč z robijo.

Objave očitvidno izmišljenih vesti ali listin z namero vznemirjati javno mnenje in izzivati nevarnost, da se stori hudodelstvo ali pregrešek po občem (civilnem) ali vojaškem kazenskem zakoniku, dalje objave izkrivljenih poročil zastran špekulacije pri trgovskih opravilih glede živil ali valut se kaznujejo z zaporom do 1 leta in z denarno kaznijo do 10.000 Din.

Kdor izziva s tiskom k mržnji zoper državo kot celoto ali verski ali⁹⁾ plemenski razdor; dalje, kdor s tiskom izpodbada k mržnji ali preziranju zoper vojsko ali oficirski zbor, seje razdor in nezaupanje v vojski, odvrča od izvrševanja vojaške dolžnosti, ruši javno moralo, ponuja antikoncepcionalna ali abortivna sredstva, se kaznuje takisto z zaporom do 1 leta in z denarno kaznijo do 10.000 Din. Temu nasproti pa se kaznuje le z zaporom do 6 mesecev, kdor v tisku zavestno hujska drug družabni razred na drugega ali nalašč izziva preziranje ali zasmehovanje državnih naprav, — do 3 mesecev pa, kdor s tiskom nalašč omalovažuje ali žali eno izmed priznanih verskih konfesij.

2. Tiskovni delikti zoper čast (čl. 52—64) so:

a) Kriva obdolžitev¹⁰⁾ (»kleveta«), ki je storjena z objavo

⁹⁾ V ustavi (čl. 138) stoji »ali«, v tiskovnem zakonu pa »i«; ker je to očitvidna redakcionalna pomota zakonodajavca pri tiskovnem zakonu, ki nima nobenega pametnega razloga, smo vzpostavili zgoraj tekst ustave.

¹⁰⁾ Odklanjamo za slovensko besedo »kleveta« in »uvreda«. Kleveta je po naše obrekovanje, ta izraz pa rabimo za hudodelstvo po § 209 k. z. Uvreda pa že radi tega ne sme obveljati, ker se od tega izraza ne da narediti glagol. Menda je bil prav isti prevajalec iz srbsčine na sloven-

neresničnih, časti škodljivih dejstev, b) žalitev (»uvreda«), ki je zagrešena z objavo grdečih besedi ali sramotenj brez navedbe dejstev, c) objava tujih osebnih (zasebnih) in domačih razmer v svrhu rušitve mira in zadovoljstva; č) povelečevanje storjenega »navadnega« hudodelstva ali pregreška. (Ali je arg. a contr. povelečevanje tiskovnega pregreška — nekaznivo? To bi bilo nesmiselno... Vsekakor bi pod č) navedeni zločin spadal bolje v vrsto zločinov zoper občne interese.)

Predmet teh zločinov more biti posamezna fizična oseba, več fizičnih oseb ali juristična oseba. (Vprašanje, ali je moči žaliti časnik kot podjetje, treba po tisk. zak. zanikati). Posebej so kot objekti navedeni kralj, člani kraljevskega doma, inozemski državni poglavari, narodna skupščina, vojska, sodišča in drugi javni uradi. Tudi čast umrlih oseb je zaščiten. V okviru te razprave ni moči navajati vseh različnih vrst tiskovnih kaznivih dejanj zoper čast. Le to naj še ugotovimo, da kazenski postavki, ki so v tiskovnem zakonu ustanovljeni, ne stojé v nikakšni relaciji s kazenskimi postavki pokrajinskih kazenskih zakonikov glede enakovrstnih zločinov. Zatorej ostane pač n. pr. najmanjša kazen za žalitev kralja, ki ni bila s tiskom storjena, v vsej kraljevini še vedno 3 leta zapora, če pa je bila storjena s tiskom, se sme po tiskovnem zakonu izreči kazen zapora do 5 let, toda ta kazen se da z uporabo izredne milosti znižati celo pod 1 leto!

Dokaz resnice je pri deliktu krive obdolžitve dopusten, ako se žaleča objava dejstva ne tiče kralja, kraljevskega doma, tujih državnih poglavarjev ali narodne skupščine, niti rodbinskega življenja ali morale članov v rodbini.

Kdor je bil s tiskom krivo obdolžen, ima pravico, da zahteva v tiskovni pravdi o d š k o d n i n o. Ker pa je najmanjša

ščino, ki je v čl. 104 srb. k. z. prevedel »kleveto« z »obrekovanjem«; v čl. 91 b srb. kaz. z. »uvredi« z »žali«, v čl. 50 tisk. zak. »uredja« z »žali«, v čl. 13 ustave »uvreda« z »žalitev«. Zakaj sedaj ni prevedel, ampak je le prepisal oba izraza, ni jasno. Prav gotovo pa je, da v slovenščini čisto točno odgovarja klevetj v smislu tiskovnega zakona »kriva obdolžitve«, uvreda pa »žalitev«. Naše »obrekovanje« pa naj ostane za hudodelstvo po § 209 k. z.

količina te odškodnine fiksirana z višino odrejene kazni, znači se odškodnina za spravnino (Sühnegeld).

Posebej je omeniti tisto krivo obdolžitev s tiskom, ki je sposobna, da izpostavi obdolženo osebo nevarnosti javno-pravnega preganjanja zaradi hudodelstva. Tako kaznivo dejanje se kvalificira po občem kazenskem zakoniku, ki velja na Hrvaškem, v Sloveniji itd., za hudodelstvo obrekovanja. Ker pa to hudodelstvo ni v tiskovnem zakonu nikjer omenjeno, ostane v navedenih pokrajinah po določbi čl. 42 tisk. zak. še dalje kaznivo po občem kazenskem zakoniku.

4. Od zločinov, ki jih uvršča tiskovni zakon med one čisto »tiskarskega« značaja (izraz gotovo ni srečen), naj navedemo: Mistifikujoča objava sestavka, ki ga podpisana oseba ni napisala, niti ni dala pooblastila, da se z njenim imenom objavi; objava spisov iz kazenskega procesa, preden so bili prečitani na ustni razpravi; poročilo iz razprav, na katerih se je razpravljalo o krivi obdolžitvi, pa je bil v tem primeru dokaz resnice zakonito nedopusten; poročilo o posvetovanju ali glasovanju sodnikov; uradna poročila o vojaških stvareh; poročila iz tajnih sej narodne skupščine itd. Dalje gredo v ta oddelek vsi že zgoraj pod II. do IV. navedeni zločini tiskovno-obrtnega in tiskovno-policijskega značaja, katerim bi bilo le še dodati, da kolporter, ki objavlja vsebino kaznivega sestavka, zagreši pregrešek, kazniv z zaporom do 3 mesecev, čeprav imena žaljene ali krivo obdolžene osebe niti ne omenja.

Kazni, ki so nagrožene za vsa v osmem poglavju navedena kazniva dejanja, so izredno stroge, postavke kazni pa tako visoko odmerjene, da se morajo vsi zločini smatrati v smislu srbijanskega kazenskega zakonika za pregreške.

VII. Tiskovni proces. A. *Splošno*: Tiskovno postopanje se naslanja v mnogočem na določbe srbijanskega kazenskopravnega postopnika. Zadevne zakonite določbe pa niso razvrščene v strogo logičnem redu ter so torej razumljive le, če se poznajo ustrezne institucije občega srbijanskega kazenskopravnega postopnika. Ali tiskovni zakon je določbe vseh v državi veljavnih kazenskopravnih redov in posebnih zakonov o tiskovnem postopanju le toliko razveljavil, kolikor so v nasprotstvu s predpisi tiskov-

nega zakona. Vse to pa pomenja za uporabo tiskovnega zakona v praksi zelo težke naloge, zlasti v pokrajinah izven Srbije. K sreči se vsa sodišča zelo trudijo, da vsaj načelnim nameram zakonodajčevim čim najbolj ustrezajo.

Ustnost in neposrednost tistega zaključnega postopanja, pri katerem naj pride do sodbe, v tiskovnem zakonu ni niti odrejena, niti zabranjena. Zatorej ostanejo ustrezna načela v okolišu posameznih kazenskopравdних redov še dalje v veljavi. Svobodna ocena dokazov je v tiskovnem zakonu izrečno proglašena za načelo. Toda oficijalna maksima kot pravilo za pridobitev dokazil je zelo utesnjena. Nadaljnje načelo, ki je bilo tudi vzrok ravnokar omenjene utesnitve, je kar najintenzivnejše pospešenje tiskovnega postopka. Za to je prav zelo učinkovito vpeljan koncentracijski princip: Stranke so namreč z novimi svojimi izvajanja prekludirane, kakor hitro pride stvar od preiskovalnega sodnika k sodnemu dvoru. Pa niti dokazni predlogi ne morejo priti v polnem številu do upoštevanja in sodne izvedbe.

Vsi roki v toku postopanja so izredno kratki in vseskoz prekluzivnega značaja. Če uradna oblastva predpisov tiskovnega zakona ne upoštevajo, zlasti pa, če se ne drže danih rokov, zadene jih disciplinarno zasledovanje.

Ker pri srbijanskih sodiščih ni posebnega oblastva za javne obtožbe ter oskrbuje posle javnega obtožitelja preiskovalni sodnik sam,¹¹⁾ nastale so zelo komplicirane določbe o upravičenosti za vložitev tožbe po tiskovnem zakonu. Tako tožbo smejo vložiti: zasebne osebe, zakoniti zastopniki jurističnih društev, če je bila njih oseba ali juristična oseba prizadeta, »pristojno oblastvo«, če je bila kršena čast kralja ali članov kraljevskega dvora. Minister za zunanje posle odredi tožbo radi žalitve na časti poglavarjev tujih držav ali diplomatičnih zastopnikov, ki nočejo sami nastopati kot tožitelji. Na zahtevo predsednika narodne skupščine ali starešine urada

¹¹⁾ Po načrtu za edinstveno kazenskopравdno postopanje so predvidena državna pravdnišтва kot oblastva za uradno preganjanje kaznivih dejanj. Popularnih obtožb pa ravnokar omenjeni načrt ne pripušča!

se tožba vložiti, ako gre za žalitev narodne skupščine, državnega urada, sodišča ali vojske. Ako se tiče tiskovni zločin osebe v javni službi in se nanaša na izvrševanje te njihove službe, sme vložiti ovadbo in tožbo pristojno oblastvo ali pa tisti, ki je z deliktom neposredno prizadet. Po kršitvah tiskovno-obrtnih in tiskovno-policijskih formalnih predpisov, vložiti tiskovno tožbo »pristojno oblastvo« uradoma. Če gre za tiskovni delikt, s kojim je bilo vznemirjeno javno mnenje ali pa za delikt, ki se tiče večjega kroga družbenih skupin, naj vložiti tožbo politično oblastvo. Če pa gre za kazniva dejanja zoper obče interese ali pa za taka kazniva dejanja, ki so bila storjena vsled hujskanja s tiskom, vložiti obtožbo javni obtožbeni organi. Jasno je, da je treba v okolišju, kjer velja srbijanski kazensko-pravdni postopek, razumevati pod večkrat imenovanim »pristojnim oblastvom« policijsko oblastvo ali preiskovalnega sodnika, dočim vlagajo povsod drugod, kjer so nameščena državna pravdništva kot posebna obtoževalna oblastva, državni pravdniki javno obtožbo (pri nekaterih deliktih le na predlog ali le s privoljenjem razžaljencev) ali pa morejo tudi nastopati kot zastopniki razžaljencev.

Tiskovno postopanje se uvede pri tistem preiskovalnem sodniku kot posamnem sodniku, ki vodi preiskovalne posle na sedežu sodnega zbora 1. stopnje. **K r a j e v n a p r i s t o j n o s t** se določa po predpisih občega kaz. pr. reda, ker ni v tiskovnem zakonu posebnih drugačnih določb. Sodba poteče v tiskovnem tročlenskem senatu istega sodnega dvora. Kot instanca za odločevanje o pritožbah in vskljih odloča apelacijsko (višje deželno) sodišče, odn. tudi kasacijski sodni dvor po predpisih k. pr. r., kolikor ni tiskovni zakon v posameznih primerih odredil drugače.

Pristojnost teh sodišč je izključna in se tiče s a m o tistih tožb, ki se obravnavajo po tiskovnem pravu, to pa neodvisno od obsodb, ki so že poprej izrečene po občem kazenskem zakoniku (čl. 76).

B. Potek postopanja. 1. Vsebina in oblika tožbe, njena oprema s prilogami je določena po tiskovnem zakonu. Tudi tiskovne tožbe so podvržene taksnemu zakonu z dne 25. oktobra 1923, Služb. N. št. 255, pril. XIII. Prisilnega zastopstva

po odvetnikih ni. Nepopolne tožbe vrača preiskovalni sodnik v svrhu izpopolnitve. Če tožitelj ne ustreže v danem roku preiskovalnega sodnika, izda ta sklep, da tožiteljevo tožbo zavrne. Zoper tak sklep je dovoljena pritožba v 3 dneh; rešuje jo pa tiskovni senat sodišča dokončno.

2. Če je bila tožba vložena pravilno, jo vroči preiskovalni sodnik v poverjenem prepisu s prilogami vred v 24 urah obdolžencu. Ob enem dobi obdolženec nalog, da v 8 dneh odgovori na tožbo ustno ali pismeno in sicer: a) da predloži svojo obrambo, b) da navede dokazila, c) da predlaga izvršitev dokazov, katerih se misli poslužiti pri svoji obrambi.

ad a) ako obdolženec prereka, da se inkriminirana tiskovina ne tiče tožitelja, mora biti tožitelj vprašan, ali se zadovolji z izdajo sklepa sodišča, da se nadaljno postopanje ne nadaljuje. Če tožitelj temu pritrđi, ima pravico, da takšen sodni sklep javno objavi.

ad b) Glede vseh tistih dokazov, ki niso navedeni v odgovoru na tožbo, je obdolženec prekludiran toliko, da sme predlagati nove dokaze le v svrhu izpodbijanja novih tožiteljevih navedb.

ad c) Razločevati je dvoje slučajev: Predlog se lahko glasi na izvedbo dokazov po pričah, izvedencih, i. sl.: α) v samem okolišu sodnega dvora 1. stopnje, β) izven tega okoliša. O razliki pri ravnanju glede dveh skupin bo govora poznej.

3. Pravočasno dospeli odgovor na tožbo priobči preiskovalni sodnik z morebitnimi dokazili vred še isti dan tožitelju, bodisi ustno, bodisi pismeno. Tožitelj ima pravico: α) da navede v roku, ki ga določi preiskovalni sodnik, svoje protidokaze, β) da se izjavi, ali smatra pozivanje na priče, ki se nahajajo izven okoliša sodnega dvora, za neumestno in da za ta slučaj predlaga odločbo sodnega dvora, ali naj se zaslišijo.

4. Preiskovalni sodnik pa sme tudi uradoma po svobodni presoji stvari proglasiti obdolženčevo pozivanje na priče izven okoliša sodnega dvora za poskus zavlačevanja tiskovne zadeve. V tem primeru zaprosi za odločitev v stvari sodni dvor 1. stopnje. Ta odločitev je dokončna, t. j. pritožbe zoper njo ni več nobene.

5. Če po izvajanjih odgovora na tožbo ni treba nobene izvršitve dokazov ali pa, če odloči sodni dvor 1. stopnje, da je bila predlagana izvršitev dokazov izven okoliša sodnega dvora 1. stopnje samo radi zavlačevanja, pozove tožitelja, da naj vloži v 3 dneh obtožnico.

6. Za primer, da je predlagal obdolženec zaslišanje prič ali da je tožitelj odgovoril na izvajanja obdolženca v njegovem odgovoru na tožbo in predlagal nove priče, pa ne pride do odločitve, kakor smo jo opisali v predidoci točki 4., mora preiskovalni sodnik preiskavo izvesti. On zasliši obdolženca, priče, event. jih da zaslišati potom pravne pomoči, če so izven okoliša sodnega dvora in ni sklepa, da se ne smejo zaslišati. Dalje mora tudi pribaviti še drugačna dokazila. Vse to naj se izvrši v 8 dneh potem, ko je bil vložen predlog bodisi od tožitelja, bodisi od obdolženca. K dotičnim činom, ki se vrše pri sodišču, se mora obdolženec povabiti, vendar, če ne pride, to ni zapreka, da bi ne bilo daljnje preiskave.

7. Ko je preiskava zaključena, predloži preiskovalni sodnik spise sodnemu dvoru 1. stopnje. Ta sklene v senatu 3 članov, ali naj se obdolženec postavi pred sodišče ali ne. Zoper tak odkazni sklep (»Verweisungsbeschluss« po smislu terminologije iz starejše dobe v bivši Avstriji) je dopustna pritožba na apelacijsko sodišče v 3 dneh. Zoper rešitev take pritožbe pa ni nobenega daljnega pravnega sredstva več. Po mojem mnenju mora iziti tudi v primerih, ki so zgoraj pod t. 5 obravnavani, enak sklep sodnega dvora, še preden pride do poziva, da naj tožitelj vloži tožbo (dasi tega tiskovni zakon ne omenja). Ni namreč p r v i č videti razloga, zakaj bi bilo treba postopati v obeh primerih različno, dasi gre v obeh za enak položaj, d r u g i č pa je tudi v primerih t. 5 potrebno izreči, da so objektivni in subjektivni momenti za obtožbo abstraktno podani. Inače bi zakonodavec n. pr. pripuščal, da se zaposli senat 3 sodnikov z razpravo in sodbo baš za primer, ko obdolženec nalašč ne bi hotel vložiti odgovora na tožbo, ker ve, da je zasledovalna pravica na vsak način zastarana...

8. Ako je bila postavitev obdolženca pred sodišči pravno-močno sklenjena, mora tožitelj v 8 dneh, računši od dne, ko

mu je bil sklep priobčen, vložiti obtožnico. Ugovora zoper obtožnico ali pritožbe zoper njeno vsebino ni.

9. Ako je bila obtožnica pravočasno vložena, odredi sodni dvor r a z p r a v o in povabi k njej priče, ki so bile morebiti predlagane. Razprava, ki naj se izvede brez zaslišanja prič, se mora odrediti v 5, če pa je še zaslišati priče, v 10 dneh.¹²⁾ Sodišče ni dolžno, da pribavlja uradoma dokaze. Pač pa more tožitelj priče sam k razpravi privedi ne glede na to, ali bivajo v okolišu ali izven okoliša sodnega dvora. Vendar velja za pravilo, da predlog za njih zaslišanje ne sme pomenjati novoto (gl. t. 4 in 6).

10. O tem, kako naj se razprava izvede, tiskovni zakon nima posebnih določb. Zatorej se mora tako sprovesti kot je to v posameznih pokrajinah določeno z občim zakonom o kazenskopravnem postopanju. (Da velja to tudi za razprave v postopanju glede zabrane tiskovin, smo ugotovili že v izvajanjih pod V. ob koncu). Tiskovni zakon določa izrečno le, da ni ovire za izdajo sodbe, ako obtoženec ne pride na razpravo.

S o d b a mora odločiti o krivdi, o b s o d b a tudi o kazni, dalje mora obsegati izrek o dolžnosti povračila sodnih pristojbin, stroškov kazenske pravde ter mora slednjič rešiti predlog za naložitev odškodnine (spravninskega zneska). Dalje mora biti v sodbi ugotovljeno, ali je dejanje, ki je stavljeno pod obtožbo in se radi njega izreče obsodba, političnega značaja. Na vprašanje, katerega izmed obeh v teoriji obstoječih nazorov o značaju političnega delikta naj se drži sodišče, v tiskovnem zakonu ni odgovora.

11. Zoper sodbo je dopustno pravno sredstvo p r i t o ž b e ali v z k l i c a. Oboje je po priobčitvi odločbe vložiti v 3 dneh na sodišču, ki je izdalo sodbo, to pa v dokončni obliki, ki vstreza značaju dotičnega pravnega sredstva. Obtoženec, ki ni bil osebno navzočen pri razpravi, sme pritožbo ali vzklic

¹²⁾ Za popravkarske tožbe velja izjemen predpis le glede roka za razpis, namreč, da je rok skrajšan na 3 dni. Sicer pa lege non distinguente (čl. 73) ni nobene druge razlike v postopanju, ki je odrejeno v sedanjem tiskovnem zakonu. Vsekako pa je kas. sodni dvor v Beogradu po prejšnjem zak. o štampi judiciral drugače. (Glej Niketićevo izdajo iz l. 1920, str. 17).

vložiti, toda na dotičnem spisu mora biti njegov podpis overovljen od javnega, bilo katerega koli, seveda državnega oblastva. Delitev v prijavo in izvedbo pritožbe ali vzklica je odpravljena z določbo tiskovnega zakona, da mora navedeno sodišče zadevno pravno sredstvo takoj za vložitev z vsemi spisi vred v 24 urah predložiti višjemu pristojnemu sodišču. Iz te določbe je tudi sklepati, da predpisi pokrajinskih k. pr. redov o ravnanju s temi pravnimi sredstvi pri prvem sodišču (*judex a quo*) n. pr. glede zavrnitve radi zakasnitve ali pogrešene oblike, niso več v veljavi. Na drugi strani pa tvori razlikovanje med pritožbo, ki izpodbija odločbo po njenem temelju, in vzklicom, ki jo izpodbija le glede izmere kazni, višine stroškov in spravnine, če se upošteva še zakoniti predpis, da ju je predložiti »pristojnemu višjemu sodišču«, dobro podlago za nazor, da glede instančne poti in razlogov pritožbe, kot so začrtani v poedinih pokrajinskih postopnikih, ni bilo namena, kaj izpreminjati. Zatorej bo pač dopustno smatrati, da je celó ničnostna pritožba v varstvo zakona dopustna tam, kjer je to izredno sredstvo predvideno. Samo po sebi pa velja to tudi za obnovevitev postopanja.

12. Denarne kazni, sodne pristojbine in stroški se morajo v 8, priznani odškodninski zahtevki pa v 14 dneh po pravnomočnosti sodbe poravnati. Inače se uvede izvršba po predpisih, ki veljajo v civilnosodnem postopku.

Kazni na prostosti, ki jo naj prestanejo osebe, obsojene radi političnega delikta, izvršujejo se s posebnimi olajšavami.

VIII. **Avtorsko pravo.** Novi tiskovni zakon je napravil prvi korak k zaščiti avtorskih pravic. Pri tem se pa ni povspel k zaščiti po kazenskem pravu. Sicer prepušča v tem pogledu kazenskopravnim določbam, ki veljajo v poedinih pokrajinah (n. pr. Hrvatski, Sloveniji, Vojvodini itd.), veljavnost tudi še nadalje. Sam določa tiskovni zakon le toliko, da ima avtor pisanega sestavka v tiskovini napram tiskarju in drugim osebam izključno pravico, da dá sestavek sam razmnoževati in dalje razširjevati. Ta duševna lastninska pravica traja še 25 let po smrti avtorja v korist njegovih dedičev. Kdor je bil na tej pravici oškodovan, sme v redni civilni pravdi zahtevati odškodnino. Kakor je videti, slike in note (v glasbi) še

vedno ne uživajo splošne zaščite. Tudi velja ustanovljena zaščita še vedno samo tuzemskim tiskarskim izdelkom, ker za inozemske izdelke ni nobenih meddržavnih dogovorov. Reforma zaščite avtorskih pravic s posebnim zakonom je slej ko prej nujno potrebna.

Razmere ljubljanskega prebivalstva glede dohodkov v l. 1924.

Dr. Albin Ogris.

Prikazati s pomočjo statističnih metod razmere pri dohodkih katerekoli teritorialne socijalne zajednice, ali tudi le posameznih socijalnih plasti njenega prebivalstva, se pravi, osvetliti eminentno socijalen problem, ki obvlada v visoki meri vse druge. Le da spada statistika dohodka k najzanimivejšim poglavjem materialne statistične znanosti, zlasti ako hočemo danes razmere pri dohodkih primerjati s predvojnimi. Brez primerjave namreč ni prave statistike. Ali ta izgubi vsaj mnogo na svoji porabnosti, ako so se osnove statističnega poizvednega postopka precej izpremenile, vsled česar so primerjane statistične vrste veljavne le s kavgelami in s popravki.

Primarno statistiko o dohodkih bi utegnila s svojim ogromnim administrativnim aparatom in s pomočjo prisilne narave svojih socijalnih norm izvesti samo država. Toda celo od države izvedena primarna statistika o dohodkih se ne bi mogla ponašati z visoko mero zanesljivosti in popolnosti. To kažejo precejšnje težave posebnih statističnih komisij, ki jim je bila v poslednjih letih v drugih državah poverjena statistična ugotovitev delnih momentov o dohodkih in produkciji, dasi so te komisije smele zahtevati, da poizvedni subjekti potrdijo popolnost in zanesljivost navedenih podatkov s prisego. Nezadostni so podatki zlasti tam, koder dolgotrajnejša skupnost pravnih naprav še ni utegnila v najširših masah vzgojiti za to primerne državljan-